

หลักการประเมินค่าเอกสาร

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาวิจัยมี 2 ประเภท ประเภทแรกเรียกว่า เอกสาร
ชั้นต้น หรือเอกสารอันดับแรก (Primary sources) คือ เอกสารที่เป็นเอกสาร
ดั้งเดิม (Original sources) ซึ่งเป็นบันทึกหรือข้อเขียนของผู้ที่ได้พบเห็นเหตุการณ์
ด้วยตนเอง¹ ในการศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ถือว่า เอกสารประเภทนี้เป็นหลัก
ฐานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นพื้นฐานที่สำคัญแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น² ส่วนเอกสาร
อีกประเภทหนึ่งเรียกว่า เอกสารอันดับรอง (Secondary sources) ได้แก่เอกสาร
ที่เขียนขึ้นโดยใช้ข้อคิดหรือผลการศึกษาของผู้อื่น โดยที่ผู้เขียนมิได้มีความคิดริเริ่ม หรือ
ประสบเหตุการณ์ด้วยตนเอง

ในการวิจัยจากเอกสาร ขั้นตอนของการดำเนินงานที่สำคัญขั้นแรกที่จะช่วยให้
การวิจัยบรรลุผลสำเร็จด้วยดีนั้น จะต้องเริ่มด้วยการพิจารณาประเมินค่าที่มาของข้อมูล
(Evaluate source of data) เสียก่อน มิใช่เพียงแต่ประเมินค่าข้อมูล
(Evaluate the data) เท่านั้น³ นั่นคือผู้วิจัยจะต้องพิจารณาถึงคุณค่าและความ
น่าเชื่อถือของเอกสารเสียก่อนที่จะนำข้อมูลจากเอกสารนั้นไปวิเคราะห์ ดังนั้น เอกสาร
ต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นเอกสารอันดับแรกหรือเอกสารอันดับรอง จำเป็นจะ

002315

¹ Carter V. Good, and Douglas E. Scates, Methods of Research (New York: Appleton-Century-Crofts, Inc., 1964), p. 184.

² Loc. cit.

³ David J. Fox, The Research Process in Education (New York: Holt Rinehart and Winston Inc., 1969), p. 42.

ต้องนำมาตรวจสอบวัดคุณค่าตามหลักการวิจัยก่อนทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาเพื่อประเมินคุณค่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ไทยในวิทยานิพนธ์นี้ จึงได้ยึดถือหลักการวิจัยจากเอกสารในเรื่องการตรวจสอบประเมินค่าเอกสาร⁴ (Criticism of data or criticism of document) โดยการประเมินค่าลักษณะภายนอกของเอกสาร (External criticism or external appraisal) และประเมินค่าลักษณะภายในของเอกสาร (Internal criticism or internal appraisal) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินค่าเอกสารที่รวบรวมได้ ดังมีความละเอียดต่อไปนี้

เมื่อนักประวัติศาสตร์ ศึกษารวบรวมเรื่องราวประวัติศาสตร์จากเอกสารใด ๆ ก่อนที่จะวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร นักประวัติศาสตร์จะตรวจสอบประเมินค่าเอกสาร ทั้งลักษณะภายนอก และลักษณะภายในเสียก่อน การประเมินค่าลักษณะภายนอกนั้น เป็นการพิจารณาลักษณะโดยทั่วไปว่า เอกสารนั้น เป็นเอกสารฉบับที่แท้จริง (Genuineness) หรือไม่ เป็นเอกสารดั้งเดิมหรือเป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลถูกต้องตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ ส่วนการประเมินค่าลักษณะภายในของเอกสาร เป็นการพิจารณาความหมาย และความน่าเชื่อถือได้ของเรื่องราว หรือเนื้อหาของเอกสารนั้น แนวทางการพิจารณาลักษณะภายนอก และลักษณะภายในของเอกสารมีส่วนที่คล้ายกัน และจะต้องพิจารณาประกอบกันไป เพราะเหตุว่า บางครั้งการตรวจสอบลักษณะภายนอกของเอกสารก็จะต้องใช้วิธีพิจารณาที่หลักฐานจากภายใน (Internal evidence) นั่นคือ พิจารณาจากเนื้อหา (Contents) ของเอกสารนั้น และในการสอบลักษณะภายในของเอกสารก็จะต้องใช้หลักฐานภายนอก (External evidence) เป็นต้นว่า ในเรื่องตัวผู้เขียนเอกสาร หรือระยะเวลาสถานที่ที่ผลิตเอกสารเป็นเครื่องพิจารณา คำว่า การตรวจสอบลักษณะภายนอก และการตรวจสอบลักษณะภายในของเอกสาร ในที่นี้เป็นการ

4

Carter V. Good, and Douglas E. Scates, op. cit., pp. 188-209.

เพ่งเล็งถึงความมุ่งหมายหรือผลประโยชน์ที่ได้จากการตรวจสอบเป็นสำคัญ มิได้เพ่งเล็งในแง่ที่จะใช้เงินระเบียบวิธีการหรือกรรมวิธีที่จะศึกษาเอกสาร

การประเมินค่าลักษณะภายนอกของเอกสาร

การประเมินค่าลักษณะภายนอกของเอกสาร คือการตรวจสอบว่าเอกสารนั้น ๆ เป็นเอกสารที่แท้จริงหรือไม่ โดยพิจารณาที่ผู้แต่ง และวิเคราะห์หัวข้อของเอกสารนั้น เพื่อที่จะสืบสวนถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง เวลา สถานที่ วัตถุประสงค์ และรายละเอียดของการประกอบเรื่องที่มีผลต่อการผลิตเอกสารนั้น ตลอดจนตรวจสอบด้วยว่าเนื้อหาสาระของเอกสารส่วนใดถูกต้องตรงกับความเป็นจริงหรือหากคัดลอกข้อความมาจากเอกสารอื่น ก็ให้ตรวจสอบว่าการคัดลอกนั้นถูกต้องตรงตามต้นฉบับเดิมหรือไม่

ในการประเมินค่าลักษณะภายนอกของเอกสารให้พิจารณาไปตามแนวต่อไปนี้ ซึ่งคำถามต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นประโยชน์ใช้ในการประเมินค่าลักษณะภายในของเอกสาร ได้ก็เช่นเดียวกันคือ

1. ให้พิจารณาว่าผู้เรียบเรียงเอกสารนั้นเป็นใคร คือ บุคลิกภาพ อุปลินัย ตำแหน่งหน้าที่การงาน และมีคุณสมบัติอื่น ๆ อย่างไร

2. ผู้เขียนเอกสารนั้นมีคุณสมบัติในการเป็นผู้อย่างไร เหตุการณ์อย่างไร กล่าวคือ เป็นผู้อย่างไร เหตุการณ์ที่มีความระมัดระวัง หรือมีอคติ

3. ในฐานะที่เป็นผู้อย่างไร เหตุการณ์ ผู้เขียนมีคุณสมบัติเป็นพิเศษหรือไม่ ในเรื่องต่อไปนี้

3.1 ผู้เขียนมีความสนใจในเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกันอย่างไร

3.2 ผู้เขียนอยู่ในสถานะอย่างไรในการสังเกตการณ์

3.3 ผู้เขียนมีความรู้ทั่ว ๆ ไป และมีความรู้ทางเทคนิคที่จำเป็น

สำหรับเรียนรู้เหตุการณ์และถ่ายทอดเหตุการณ์หรือไม่

4. เอกสารนั้นเขียนขึ้นภายหลังที่เหตุการณ์เกิดขึ้นมานานเท่าใดแล้ว ในบางเรื่องต้องการหลักฐานเอกสารที่เขียนขึ้นแล้วเป็นเวลานานนับร้อยปี แต่ในบางกรณีก็ต้องการบันทึกเหตุการณ์ที่เขียนขึ้นในทันทีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น

5. เอกสารนั้นมีลักษณะการเขียนอย่างไร คือเป็นบันทึกจากความทรงจำเรียบเรียงขึ้นภายหลังการประชุมปรึกษากัน เขียนภายหลังจากที่ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้ว หรือเขียนขึ้นโดยการรวบรวมจากเอกสารตนร่างมาประกอบกัน

6. เอกสารนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับเอกสารอื่น ๆ อย่างไรบ้าง

6.1 เป็นเอกสารที่ผู้เขียนเขียนโดยมีแนวความคิดเริ่มต้นที่เป็นของตนเองหรือไม่ เป็นความคิดริเริ่มของผู้เขียนเองทั้งหมด หรือมีเพียงบางส่วน

6.2 ถ้ามีความคิดริเริ่มของผู้เขียนเองเพียงบางส่วน ให้พิจารณาว่าสาระสำคัญของเอกสารนั้นมาจากความคิดริเริ่มของผู้เขียนเอง และเนื้อหาสาระตอนใดคัดลอกมาจากเอกสารอื่น คัดลอกมาจากเอกสารใด และเอกสารที่ผู้เขียนได้ใช้เป็นตัวฉบับในการคัดลอกนั้นมีความน่าเชื่อถือได้เพียงไร

6.3 การคัดลอกจากเอกสารอื่นนั้นคัดลอกมาอย่างไร และคัดลอกมาถูกต้องเพียงไร

6.4 ข้อมูลที่คัดลอกมาได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และได้ถูกนำไปใช้อย่างไร นอกจากปัญหา 6 ขอ ข้างต้นนี้แล้ว ยังมีสิ่งที่ควรพิจารณาอย่างพิถีพิถันเพราะข้อ 4 ประการ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ คือ ประการแรกเป็นเอกสารที่ปลอมแปลงขึ้น (Forgeries and hoaxes) หรือไม่ ประการที่สองเอกสารนั้นให้ข้อมูลที่แต่งหรือขึ้น (Inventions) หรือให้ข้อมูลบิดเบือนจากความเป็นจริง (Distortions) ประการที่สาม จะต้องพิจารณาที่ผู้แต่ง (AuthoSHIP) ระยะเวลาที่เขียนเขียนเอกสารนั้น และข้อความที่มาจากความคิดริเริ่มของผู้เขียนเอง ประการสุดท้ายให้ตรวจสอบเนื้อหาของเอกสารนั้น เพราะเอกสารนั้นอาจคัดลอกข้อความมาจากเอกสารอื่น ๆ (Borrowings) โดยมีได้แจ้งที่มาว่าได้คัดลอกความนั้น ๆ มาจากเอกสารฉบับใดก็ได้ การที่เอกสารมีลักษณะอันก่อให้เกิดความสงสัยอาจ

ตรวจสอบได้โดยวิเคราะห์ลักษณะภายใน คือตรวจสอบเนื้อความ และเปรียบเทียบความในเอกสารนั้น กับเอกสารอื่น ๆ

การประเมินค่าลักษณะภายในของเอกสาร

การประเมินค่าลักษณะภายในของเอกสาร เน้นการพิจารณาในเรื่องความน่าเชื่อถือของเอกสาร (Credibility) โดยต้องพิจารณาถึงความถูกต้อง (Accuracy) และคุณค่า (Value) ของเนื้อหาของเอกสารนั้น ในการประเมินค่าลักษณะภายในของเอกสารจะมุ่งพิจารณาในเรื่อง ความ (Statements) เป็นสำคัญ เพราะการประเมินค่าลักษณะภายในของเอกสารเพียงประการเดียวมิได้เป็นหลักประกันว่าเอกสารนั้น ๆ จะให้แต่เฉพาะข้อเท็จจริงได้ แม้ว่าการประเมินค่าลักษณะภายในของเอกสารส่วนใหญ่ เป็นการวิเคราะห์ที่เนื้อหาก็ตาม แต่ผู้ศึกษาก็จะต้องตรวจสอบเนื้อหาของเอกสารในเรื่องคุณค่า และอคติของผู้แต่งด้วย แต่ที่สำคัญที่สุดการประเมินค่าลักษณะภายในของเอกสารนั้นเน้นหนักที่จะให้ผู้ศึกษาใช้เป็นแนวทางตีความในเอกสารเพื่อที่จะทราบได้ว่าความนั้น ๆ หมายความว่าตามตัวอักษร (Literal meaning) และมีความหมายที่แท้จริง (Real meaning) อย่างไร มากกว่าที่จะใช้เพื่อบ่งชี้ว่า ข้อความนั้น ๆ เชื่อถือได้หรือไม่ หรือชี้ถึงความถูกต้องหรือผิดของผู้แต่ง แต่โดยความเป็นจริงแล้ว การศึกษาวิจัยใด ๆ ในเชิงประวัติศาสตร์ก็จำเป็นต้องวิเคราะห์ทั้งการตีความที่ถูกต้อง พิจารณาถึงความน่าเชื่อถือได้หรือไม่ และความผิดหรือถูกของผู้เขียนเอกสารประกอบกัน

ในการตรวจสอบลักษณะภายในของเอกสาร มีหลักในการพิจารณาดังนี้

1. อย่านอ่านเอกสารที่เขียนขึ้นในสมัยก่อน ๆ ด้วยแนวความคิดของปัจจุบัน
2. อยาคัดค้านความไม่รู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของผู้เขียน ด้วยเหตุที่เขา

มิได้กล่าวถึงเรื่องนั้น ๆ

3. อย่าประมาณคุณค่าของเอกสารใด ๆ ต่ำหรือสูงเกินไป และอย่ากะประมาณช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ให้เร็วหรือช้าเกินไปเสียทีเดียว

4. เอกสารเพียงเล่มเดียวอาจให้แนวความคิดได้ แต่กระนั้นก็ยังต้องการเอกสารอื่น ๆ ที่มีคุณค่าอีกหลายเล่ม เพื่อพิสูจน์ถึงความเป็นจริงของเหตุการณ์นั้น ๆ

5. ขอบบพร่องของ เอกสาร จะชี้ถึงความน่าเชื่อถือได้หรือไม่ของ เอกสาร
6. ถ้าเอกสารสองเล่มกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งขัดแย้งกัน เอกสารเล่มใดเล่มหนึ่งอาจถูกต้องหรือ เอกสารทั้งสองเล่มนั้นอาจผิดทั้งคู่ก็ได้
7. ผู้เขียนเอกสารที่เป็นจักษุพยานในเหตุการณ์นั้นโดยตรงหลาย ๆ คน ซึ่งต่างก็รายงานเหตุการณ์ขอเท็จจริงสำคัญ ๆ ไปในทำนองเดียวกัน อาจให้ความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลลงรอยเดียวกันกับเอกสารอื่น ๆ ซึ่งให้ข้อมูลในเรื่องนั้น ๆ โดยบังเอิญก็ได้
8. การใช้หลักฐานที่เป็นรายงานคำให้การหรือเป็นบันทึกลายลักษณ์อักษร (Oral or Written official testimony) ที่ทางราชการเป็นผู้จัดทำขึ้นนั้น จำเป็นจะต้องนำข้อมูลที่ได้อไปเปรียบเทียบกับหลักฐานที่บุคคลใด ๆ ซึ่งมีใช้ทางราชการจัดทำขึ้น เพราะเหตุว่าใช้หลักฐานที่จัดทำขึ้นโดยฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเท่านั้นย่อมไม่เป็นการเพียงพอ

9. หลักฐานเอกสารอาจให้ข้อมูลที่เป็นที่เชื่อถือได้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในขณะที่เหตุการณ์อื่น ๆ อาจไม่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือเลยก็ได้

นอกจากหลักในการวิเคราะห์คุณค่าลักษณะภายในของเอกสารทั้ง 9 ข้อนี้ แล้วยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่ควรพิจารณาอีก 4 ประการดังนี้

1. ให้พิจารณาที่ความในเอกสารว่า ความตอนนั้นผู้เขียนหมายความว่าอย่างไร และมีความหมายที่แท้จริง (Real meaning) ต่างจากความหมายตามตัวอักษร (Literal meaning) อย่างไร
2. ความในเอกสารนั้นก่อให้เกิดความเชื่อถือได้มากหรือไม่ ผู้เขียนหลงใหลใฝ่ฝันหรือไม่ ผู้เขียนได้รับความกดดันให้รายงานเท็จหรือไม่ มีอิทธิพลของความลำเอียงเกี่ยวกับการสนับสนุน หรือข้อขัดแย้งอันใดบางอย่างหรือไม่ ที่ทำให้ผู้เขียนรายงานเท็จ ผู้เขียนมีทริฐ หรือหลงตัวเองบ้างหรือไม่ ผู้เขียนโดยได้รับอิทธิพลของมตมิตาชนหรือไม่ และมีหลักฐานที่เป็นแรงบันดาลใจจากขอเขียนหรือบทละคร ซึ่งมีส่วนบิดเบือนความจริงไปบ้างหรือไม่

3. เอกสารนั้นให้เรื่องราวถูกต้องอย่างแท้จริงบ้างหรือไม่ ให้พิจารณาว่า ผู้เขียนเป็นผู้สังเกตการณ์ที่ใช้การไม่ได้เนื่องจากจิตใจไม่ปรกติหรือไม่ หรือผู้เขียนตก อยู่ในสถานการณ์ เวลา และสถานที่ ไม่อำนวยให้สังเกตการณ์ได้หรือไม่ หรือผู้เขียน ปราศจากความระมัดระวัง หรือว่าเขามีความสนใจในการสังเกตการณ์ หรือว่าเหตุ การณ์ที่เกิดขึ้นนั้นไม่สามารถที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะสังเกตการณ์ได้โดยตรง และให้พิจารณาว่า ผู้เขียนเป็นเพียงผู้ที่ได้พบเห็นเหตุการณ์เท่านั้น หรือเป็นผู้ที่เคยได้รับการฝึกฝนให้รู้จัก วิธีสังเกตการณ์มาก่อน

4. เมื่อปรากฏว่าผู้เขียนหรือผู้บันทึกเหตุการณ์มิใช่เป็นผู้ที่ได้สังเกตการณ์โดย ตรง ก็จำเป็นจะต้องตัดสินหรือประมาณความถูกต้องของข้อเขียนของเขาจากแหล่ง ข้อมูลที่เขาได้ศึกษาคนความา

กล่าวโดยสรุป สิ่งสำคัญในการประเมินค่าลักษณะภายในของเอกสาร ได้แก่ เรื่องการตีความในเอกสารให้เข้าใจอย่างถูกต้องว่าผู้เขียนมีเจตนาที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่ง ข้อความนั้นมีความหมายที่แท้จริงแฝงอยู่ในลีลาการเขียน อย่างไร สิ่งที่ควรพิจารณาเป็นประการต่อไปคือ ต้องประเมินค่าความสามารถและความ ถูกต้องในการสังเกตการณ์ ความทรงจำในเหตุการณ์นั้น ๆ ของผู้บันทึกเหตุการณ์ ตลอดจน พิจารณาถึงการใช้อเอกสารดั้งเดิม (Original sources) ประกอบข้อเขียน ด้วย ข้อควรพิจารณาประการสุดท้ายเกี่ยวกับการตรวจสอบถึงความน่าเชื่อถือและความ สัตย์ซื่อของผู้เขียน ถึงแม้ว่าผู้เขียนหรือผู้บันทึกเหตุการณ์ จะได้พบเหตุการณ์ด้วยตนเอง จริง แต่ด้วยเหตุผลบางประการผู้เขียนอาจให้ข้อเท็จจริงในข้อเขียนเพียงบางส่วน หรืออาจให้ในรูปที่บิดเบือนข้อเท็จจริงก็ได้ ดังนั้นจึงให้ตรวจสอบถึงความ เป็นจริงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เขียนในเรื่องต่อไปนี้ : - ผู้เขียนมีความสนใจในสิ่งใดบ้าง มี เชื้อชาติใด สัญชาติใด อยู่ในสังคมกลุ่มและระดับใด ถิ่นลัทธิศาสนาใด มีฐานะ อาชีพ อยากรู้อะไรซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความลำเอียงหรืออคติขึ้นได้ มีหลักฐานอันใดบ้างไหมที่แสดงถึง ทิศของผู้เขียน หรือว่าผู้เขียนเขียนเอกสารนั้น ๆ ขึ้นเพื่อเอาใจบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือเพื่อเอาใจสาธารณชน และให้พิจารณาว่าผู้เขียนรายงานเหตุการณ์เกินความจริง หรือ เขียนเรื่องราว เล่นสำนวนเพื่องพุงหรือไม่

ในการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นมาแล้วเป็นเวลานานมาก ๆ นั้น ก่อนอื่นจะต้องคำนึงถึงเรื่องการตีความก่อน การตีความในเอกสารใด ๆ นั้นบางครั้งก็กระทำได้ง่าย แต่บางครั้งก็เป็นการยากยิ่ง จนบางครั้งผู้ศึกษาวิจัยจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้อย่างกว้างขวางในวิชาการสาขาอื่น ๆ เป็นต้นว่า ประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา ฯลฯ ประกอบกัน⁵ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อศึกษาเอกสารที่เขียนขึ้นในสมัยโบราณด้วยแล้ว ผู้ที่ศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ยังจำเป็นต้องพยายามทำความเข้าใจกับคำศัพท์ หรือสัญลักษณ์ของคำ เครื่องหมายต่าง ๆ และต้องศึกษาถึงการใช้อักษรโบราณในเอกสารนั้น ๆ เสียก่อน⁶ เรื่องความถูกต้องของเหตุการณ์ และความลึกลับซื่อในการบันทึกเรื่องก็เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวังเช่นกัน ดังจะได้พบเสมอว่า เอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ได้มีผู้บันทึกขึ้นตั้งแต่สมัยโบราณนั้น ผู้บันทึกมักจะรวมพวกตำนานหรือนิยายปร่าปรายปะปนไว้ด้วยเสมอ จึงเป็นเรื่องที่ผู้ศึกษาวิจัยจะต้องรู้จักพิจารณาแยกแยะข้อเท็จจริงเอง⁷

⁵ Tyrus Hillway, Introduction to Research (2nd ed.;

Boston: Houghton Mifflin, 1964), pp. 154-5.

⁶ Ibid., p. 154.

⁷ Carter V. Good, and Douglas E. Scates, op. cit., p. 207.